

Кравець Валерія Сергіївна
студентка 11 М групи,
Самойлюкевич Інна Володимирівна,
кандидат педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри англійської мови
з методиками викладання в дошкільній та початковій освіті
навчально-наукового інституту педагогіки
Житомирського державного університету імені Івана Франка

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПОТЕНЦІАЛ УРОКУ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ (НА ПРИКЛАДІ ФОРМУВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ)

Володіння іноземною мовою на сучасному етапі розвитку суспільства передбачає, насамперед, уміння спілкуватися нею у різноманітних життєвих ситуаціях. Для того щоб повноцінно оволодіти мовою, людина має вивчати її інтегровано, набуваючи ключових компетентностей. Саме тому принцип інтеграції є провідним у концепції Нової української школи, яка визначає 10 ключових компетентностей: спілкування державною (і рідною, у разі відмінності) мовою, спілкування іноземними мовами, математична грамотність, компетентність у природничих науках і технологіях, інформаційно-цифрова компетентність, вміння вчитися впродовж життя, соціальні і громадські компетентності, підприємливість, загальнокультурна, екологічна грамотність, здоровий спосіб життя [4].

Згідно з типовою освітньою програмою з іноземної мови для 1 – 4 класів, урок іноземної мови має значний компетентнісний потенціал для інтеграції кожної з 10 ключових компетентностей. Спілкування державною (і рідною, у разі відмінності) мовою інтегрується через використання українознавчого компонента в усіх видах мовленнєвої діяльності, популяризацію України, української мови, культури, традицій. Математичну грамотність можливо формувати під час розв'язання комунікативних та навчальних проблем.

Компетентність у природничих науках і технологіях доцільно розвивати, описуючи іноземною мовою природні явища, аналізуючи та оцінюючи їх роль у життєдіяльності людини. Формування інформаційно-цифрової компетентності забезпечується вивченням іноземної мови з використанням ІКТ. Вміння вчитися впродовж життя розвивається у процесі формування в учнів критичного мислення та об'єктивного ставлення до себе та до своїх досягнень. Соціальні і громадські компетентності формуються на уроці іноземної мови в процесі співпраці з іншими на результат, за умови спілкування саме іноземною мовою. Ініціативність і підприємливість доцільно формувати в процесі навчання діалогічного та монологічного мовлення, адже саме ці види мовленнєвої діяльності забезпечать можливість ініціювати усну, писемну та онлайн взаємодію іноземною мовою для розв'язання конкретної життєвої ситуації. Загальнокультурна компетентність формуватиметься у процесі навчання читання іноземною мовою з метою здобуття інформації. Екологічна грамотність і здоровий спосіб життя доцільно формувати в процесі проектної роботи, пропагуючи здоровий спосіб життя засобами іноземної мови [2].

Поглиблене вивчення компетентнісного потенціалу уроку іноземної мови потребує застосування досліджень, проведених, зокрема, в галузі розвитку підприємницької компетентності. Найбільш фундаментальним сучасним дослідженням шляхів розвитку підприємницької компетентності уявляється рамка підприємницької компетентності Entrecomp, яка пропонує загальне визначення підприємливості як компетентності, що має на меті досягнення консенсусу між усіма зацікавленими сторонами та встановлення зв'язку між сферами освіти та праці [7; с. 12]. Питання інтеграції підприємницької компетентності у процес навчання в старшій школі розглядалося у доробках таких вчених: Е. Бобінської, А. М. Гельбак, К. Кошевської, Г. А. Назаренко, С. М. Прищепи, М. Товкало, І. Унгурян, Р. Шиян та інших [1, 3, 4, 6]. Психологічні основи процесу інтеграції в системі шкільного навчання розкриті в дослідженнях Л. С. Виготського, В. В. Давидова, В. П. Зінченка, Е. Л. Носенко та інших. І. Унгурян та Н. Куриш розглядають процес інтегрованого

впровадження підприємницької компетентності у навчальний процес, Ю. А. Білова визначила внутрішню структуру підприємницької компетентності. Питанню реалізації інтегрованих змістових ліній на уроках англійської мови присвячено дослідження І. В. Самойлюкевич, О. П. Мазко та ін. [5].

Дещо поза увагою дослідників залишаються особливості формування підприємницької компетентності в процесі навчання різних видів мовленнєвої діяльності на уроках іноземної мови в початковій школі.

Мета статті - вивчити компетентнісний потенціал уроку англійської мови в початковій школі на прикладі формування підприємницької компетентності та розробити зразки комунікативних завдань, зорієнтованих на формування підприємницької компетентності в процесі навчання англомовного говоріння.

Для досягнення поставленої мети нам необхідно вирішити такі завдання:

1) з урахуванням психологічних особливостей дітей молодшого шкільного віку виокремити з Рамки підприємницької компетентності вміння, необхідні й достатні для формування підприємницької компетентності в учнів початкової школи;

2) визначити тематику ситуативного спілкування, запропоновану типовою освітньою програмою з іноземних мов, в межах якої доцільно поєднати комунікативні вміння з підприємницькими та на цій основі розробити зразки комунікативних завдань, зорієнтованих на формування підприємницької компетентності в процесі навчання англомовного говоріння.

Досліджуючи Рамку підприємницької компетентності (EntreComp), ми розглянули три сфери компетентностей: “Ідеї та можливості”, “Ресурси”, “Трансформація в дії”. Перша передбачає такі компетентності як: виявлення можливостей; креативність; бачення; оцінювання ідей; етичне та обґрунтоване мислення. Друга сфера містить наступні компетентності: самосвідомість і самоефективність; мотивація та наполегливість; мобілізація ресурсів; фінансова та економічна грамотність; мобілізація інших осіб. Взяття на себе ініціативи; планування та управління; робота з неоднозначністю, невизначеністю та

ризиками; співпраця з іншими особами; навчання через досвід складають компетентності третьої сфери [7].

Для уточнення складу підприємницьких умінь учнів початкової школи, вважаємо за доцільне визначити психологічні особливості дітей молодшого шкільного віку, які здатні створити внутрішні психологічні умови для формування підприємницької компетентності у молодших школярів. Спираючись на дослідження Л. С. Виготського, В. В. Давидова, В. П. Зінченка, Е. Л. Носенко та інших, ми виокремили наступні характеристики: розвиток соціальних мотивів учіння, тісний зв'язок сприймання з практичною діяльністю, розвиток і збільшення питомої ваги словесно-логічної, смислової пам'яті у порівнянні з образною, творчий характер уяви, яскрава емоційність, реактивність, вразливість до новизни, естетичне ставлення до довкілля, допитливість, широта інтересів, сугестивність, розвинута уява та фантазія.

На основі психологічних характеристик дітей молодшого шкільного віку, нами було виявлено ті складові сфер компетентностей, які можуть успішно формуватися в початковій школі (див. таблицю 1).

Таблиця 1

Відповідність психологічних особливостей дітей молодшого шкільного віку складовим сфер компетентностей
Рамки підприємницької компетентності

Психологічна особливість	Сфера компетентностей	Складова сфери компетентностей
розвинута уява та фантазія	Ідеї та можливості	креативність
допитливість, широта інтересів, сугестивність		етичне та обгрунтоване мислення
розвиток соціальних мотивів учіння	Ресурси	мотивація та наполегливість
яскрава емоційність, реактивність		мобілізація інших осіб

розвиток і збільшення питомої ваги словесно-логічної пам'яті		фінансова та економічна грамотність
безпосередність, яскрава емоційність	Трансформація в дії	взяття на себе ініціативи
сугестивність, естетичне ставлення до довкілля		планування та управління
тісний зв'язок сприймання з практичною діяльністю		навчання через досвід

Згідно з типовою освітньою програмою з іноземної мови для 1–4 класів формування ключової компетентності “Ініціативність та підприємливість” реалізується через інтегровану змістову лінію “Підприємливість та фінансова грамотність”. Вона ж, у свою чергу, передбачає розвиток умінь ініціювати усну, писемну, зокрема онлайн взаємодію іноземною мовою для розв’язання конкретної життєвої ситуації, а також формування таких ставлень як: дотримання етичної поведінки під час розв’язання життєвих ситуацій, комунікабельності та ініціативності, креативності [2]. За орієнтовною тематикою ситуативного спілкування у процесі вивчення теми “Я, моя родина і друзі ” учень може виявляти ініціативу та відповідальність у плануванні робочого дня , з теми “Харчування ” учень може складати просте меню з корисних продуктів та раціонально розподіляти кошти під час покупки, з теми “Подорож ” учень може обирати оптимальний вид транспорту, з теми “Свята й традиції ” учень може розуміти необхідність планування покупок на святкування у межах бюджету.

Оскільки типова освітня програма не обмежує діяльність учителів у виборі змістового наповнення кожної теми, то, застосувавши Рамку підприємницької компетентності, ми здійснили спробу розширення діапазону

тем, в межах яких також можливе формування підприємницької компетентності. Результати подано у таблиці 2.

Таблиця 2

Взаємозв'язок між психологічними особливостями дітей молодшого шкільного віку, тематикою ситуативного спілкування та комунікативними вміннями підприємницького спрямування

Психологічні особливості дітей молодшого шкільного віку	Тематика ситуативного спілкування	Комунікативні вміння підприємницького спрямування
Збільшення питомої ваги словесно-логічної пам'яті	Відпочинок і дозвілля	Може розрахувати приблизну вартість витрат для відпочинку та дозвілля
Тісний зв'язок сприймання з практичною діяльністю, естетичне ставлення до довкілля	Природа та навколишнє середовище	Може виявляти ініціативу у виборі екологічних видів транспорту, враховуючи вартість проїзду
Розвинута уява, тісний зв'язок сприймання з практичною діяльністю	Помешкання	Може виявляти схильність до оптимального і зручного меблювання своєї кімнати
Розвиток соціальних мотивів учіння	Школа та шкільне життя	Може розраховувати приблизний час для виконання домашніх завдань

У типовій освітній програмі з іноземної мови для початкової школи вказано, засобами іноземних мов учнів орієнтують на усвідомлення власних фінансових потреб, продукування ідей та їх реалізацію, уміння визначати пріоритети та планувати дії [2]. З цього видно, що підприємницька компетентність передбачає не лише фінансову грамотність, а є набагато ширшим поняттям.

Враховуючи дані виокремлених з Рамки підприємницької компетентності вмінь, необхідних й достатніх для формування

підприємницької компетентності в учнів початкової школи з урахуванням психологічних особливостей дітей молодшого шкільного віку та визначивши тематику ситуативного спілкування, запропоновану типовою освітньою програмою, в межах якої доцільно поєднати комунікативні вміння з підприємницькими, ми розробили зразки комунікативних завдань, зорієнтованих на формування підприємницької компетентності відповідно до рівнів розумових процесів за таксономією Бенджаміна Блума.

Наведемо приклади формулювання комунікативних завдань за рівнями розумових процесів за темою “Відпочинок і дозвілля”. На першому рівні таксономії Б. Блума – на рівні знання/запам’ятовування - з цієї теми учень може перераховувати види хоббі, називати свої улюблені місця для відпочинку. Це сфера компетентностей - “Трансформація в дії”, компетентність – навчання через досвід. На рівні розуміння інформації учень може описати, як він проводить вільний час, обирає види відпочинку за своїм смаком. Сфера компетентностей - “Ідеї та можливості”, компетентність – етичне та обґрунтоване мислення. На рівні застосування інформації учень може розрахувати приблизний час відпочинку в робочий день, пояснити необхідність корисного проведення вільного часу. Сфера компетентностей - “Трансформація в дії”, компетентність – планування та управління. Наступний рівень – рівень аналізу з передбачає, що учень може порівнювати проведення свого вільного часу з іншими, називати наслідки недбалого його витрачання. Сфера компетентностей - “Ресурси”, компетентність – мобілізація інших осіб. На п’ятому рівні – рівні оцінювання - етапі учень вже може довести, чому активно проведений вільний час є корисним, рекомендує свої шляхи щодо проведення вільного часу товаришами, оцінює їх діяльність. Сфера компетентностей - “Ідеї та можливості”, компетентності – етичне та обґрунтоване мислення та креативність. Оскільки найвищим рівнем розумових процесів за таксономією Б. Блума є творення, учневі можна запропонувати згрупувати корисні та шкідливі види занять у вільний час, придумувати прибуткові, але корисні хоббі. Сфера

компетентностей - “Ресурси”, компетентність – фінансова та економічна грамотність.

Представимо розроблені нами зразки комунікативних завдань за іншими темами програми відповідно до рівнів розумових процесів у таблиці 3.

Таблиця 3

Зразки комунікативних завдань відповідно до рівнів розумових процесів

Розумові процеси	Компетентність (згідно EntreComp)	Зразки комунікативних завдань підприємницького спрямування				
		Теми				
		“Я, моя родина і друзі”	“Харчування”	“Подорож”	“Свята й традиції”	
Знання	Етичне та обгрунтоване мислення, креативність	Скласти орієнтовний режим дня, відтворити, засвоєні міні-діалоги, використовуючи слова ввічливості	Перерахувати назви продуктів харчування, відтворити мікро-діалоги та міні-монологи з теми	Скласти список назв видів транспорту, скласти список необхідних речей для подорожі, показати на карті світу певні материки, країни тощо	Перерахувати назви свят та їх певних атрибутів, відтворити міні-тексти з теми, скласти асоціативні кущі до кожного зі свят	
Розуміння	Етичне та обгрунтоване мислення, фінансова та економічна грамотність, взяття на себе ініціативи	Пояснити важливість дотримання режиму дня, переказати почуту інформацію з теми і ділитися нею з друзями, використовуючи інші слова, пояснити необхідність конструктивного розв’язання конфліктів з оточуючими зі свого досвіду	Розпізнати корисні та шкідливі продукти харчування, розташувати їх відповідно до добових прийомів їжі, підкреслити важливість вживання здорової їжі	Розташувати види транспорту відповідно до ціни, розпізнати, про який вид транспорту йдеться в описі, обрати найоптимальніший вид транспорту для подорожі	Розташувати свята відповідно до дати, розпізнати за атрибутикою свято, переказати своїми словами (3 – 4 речення) відзначення певного свята у своїй родині	
Застосуван	Креативність, фінансова	Створити свій режим дня	Складати просте меню з	Продемонструє переваги	Розрахувати вартість	

ня	та економічна грамотність, планування та управління	відповідно до власних потреб, правильно використати необхідну лексику у природних або штучно створених мовленнєвих ситуаціях, врахувати думки кожного учасника, співпрацюючи у групі, брати участь в інтерактивних вправах	корисних продуктів, продемонструвати свій міні-проект “My plate” (окремо для сніданку, ланчу, обіду та вечері), розрахувати вартість покупки відповідно до своїх фінансових можливостей	обраного виду транспорту для подорожі, проілюструвати певного виду транспорту для подорожі до обраного місця призначення (використовується карта)	найпростіших покупок для святкування, пояснити необхідність планування бюджету до святкувань
Аналіз	Планування та управління, навчання через досвід, етичне та обґрунтоване мислення	Вибрати найнеобхідніше під час сприймання інформації, правильно побудувати діалог та монолог, виокремлює відмінності у спілкуванні з людьми різного віку	Визначити причини і наслідки шкідливого харчування, встановити послідовність дій у найпростіших рецептах страв	Встановити послідовність підготовки до подорожі, визначити приблизний маршрут подорожі за картою, розділити необхідні речі для подорожі та другорядні	Визначити наслідки відсутності чіткого плану бюджету до свят, зіставити і порівняти можливі витрати для певних свят, зіставити свої сімейні традиції та традиції свого друга
Оцінювання	Мотивація та наполегливість, взяття ініціативи на себе, фінансова та економічна грамотність	Зробити висновки про виконану роботу, оцінити діяльність інших так, щоб уникнути конфлікту, розповідає про своє місце у родині та свої обов'язки у ній	Довести важливість вживання корисної їжі, обґрунтувати свою думку під час дискусії, порекомендувати взаємозамінні, але вигідні за	Довести свою думку щодо оптимальності того чи іншого видів транспорту під час дискусії, аргументувати чому саме важливо планувати	Порівняти кількість витрат на святкування, порекомендувати свої варіанти розподілу бюджету на свята, підтримати

			ціною) продукти під час покупки	свою подорож,	одну зі сторін під час дискусії з елементами дебатів
Творення	Взяття ініціативи на себе, креативність, планування та управління, мотивація та наполегливіс ть	Реагувати ввічливо на думки інших, поєднувати їх для досягнення результату співпрацюючи у групі	Групувати за певними ознаками продукти харчування (за поданою ціною, складом тощо), скомбінувати продукти харчування відповідно до часу прийому їжі, запропонувати свою рекламу певного продукту харчування	Розробити спільний з групою проект “Моя подорож пішки”, створюючи маршрут, продумуючи зупинки, зібравши необхідні речі, згрупувати дорожчі та дешевші види транспорту, спланувати свою подорож	Скомбінува ти відповідні атрибути до свят, придумати нові елементи святкувань, організуват и уявне святкуванн я в класі, запропонув ати свої варіанти святкувань

Врахувавши дані виокремлених з Рамки підприємницької компетентності вмінь, необхідних й достатніх для формування підприємницької компетентності в учнів початкової школи з урахуванням психологічних особливостей дітей молодшого шкільного віку, визначивши тематику ситуативного спілкування, запропоновану типовою освітньою програмою, в межах якої доцільно поєднати комунікативні вміння з підприємницькими та розробивши зразки комунікативних завдань, зорієнтованих на формування підприємницької компетентності відповідно до рівнів розумових процесів за таксономією Бенджаміна Блума, ми дійшли висновку, що підприємницька компетентність передбачає не лише фінансову грамотність, але й розвинуте критичне мислення, комунікабельність, здатність оптимально розподіляти свій час та можливості тощо. У нашому дослідженні ми не лише акцентуємо увагу на лінгвістичному аспекті, а й інтегруємо знання з повсякденного життя в

процесі навчання учнів англійської мови. Це є важливою складовою формування підприємницької компетентності учнів початкової школи.

Отже, продемонстровані нами зразки комунікативних завдань, зорієнтованих на формування підприємницької компетентності відповідно до рівнів розумових процесів за таксономією Бенджаміна Блума показують, що урок англійської мови в початковій школі має вагомий потенціал для формування підприємницької компетентності молодших школярів.

Список використаних джерел

1. Гельбак А. М. Формування підприємливості учня як ключової компетентності для життя: [методичні рекомендації] / А. М. Гельбак. – Кропивницький: КЗ «КОІППО імені Василя Сухомлинського», 2017. – 24 с.
2. Іноземні мови. Навчальні програм для 1-4 класів загальноосвітніх навчальних закладів та спеціалізованих шкіл (ОНОВЛЕНО) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/pochatkova-shkola.html>
3. Назаренко Г. А. Формування підприємницької компетентності учнів загальноосвітніх навчальних закладів у відповідності до вимог нових державних стандартів: [метод. посібник] / Г. А. Назаренко. – Черкаси: ЧОІПОПІ, 2014. – 68 с.
4. Проект для обговорення «Нова школа» (простір освітніх можливостей) / за заг. ред. М. Грищенка. – К. 2016. – 34 с.
5. Самойлюкевич І. В., Забелло Л. О., Глібко І. А., Деньгаєва С. В. та ін. Методичний експрес: Інтегровані змістові лінії та шляхи їх реалізації на уроках англійської мови : Навч.-метод посібник для студентів загальноосвітніх навчальних закладів. – Житомир: Вид-во О. О. Євенок, 2017. – 104 с.

6. Уроки з підприємницьким тлом : [навчальні матеріали] / за заг. ред. Е. Бобінської, Р. Шияна, М. Товкало. – Варшава : Сова, 2014. – 398 с.
7. Bacigalupo, M., Kamylyis, P., Punie, Y., Van den Brande, G. (2016). EntreComp: The Entrepreneurship Competence Framework. Люксембург: Publication Office of the European Union; EUR 27939 EN; doi:10.2791/593884